

Žmogaus teisių pažeidinėjimai: psichiatrinė prievarta

Išplėstinis tyrimo planas

Tyrimo objektas, tikslai ir uždaviniai

Po Sovietų Sąjungos iširimo pradėta uoliai tirti KGB veiklą, praktikuotus metodus, reikšmę ir galią valstybės valdyme. Nepaisant gausių tyrinėjimų liko nepaliesta dar viena labai svarbi valstybinio saugumo koordinuojama sritis – psichiatrinė prievarta ir politinė psichiatrija, kaip pastarosios sudėtinė dalis. Politinės psichiatrijos metodas dažniausiai buvo taikomas SSRS disidentams, tačiau bendrai psichiatrinę prievartą galėjo patirti ko ne kiekvienas kitaip nei komunistas mąstantis pilietis, nepriklausomai nuo jo amžiaus, gyvenimo būdo ar išsilavinimo.

Įkalinimas psichiatrinėse ligoninėse nebuvo originalus SSRS išradimas, kadangi kitose valstybėse tokių atvejų taip pat pasitaikydavo, tačiau jie daugiau buvo pavieniai ir tik Sovietų Sąjungoje, pradedant Stalino valdymu tokia praktika taip plačiai išsigalėjo, o Brežnevo valdymo laikotarpiu pasiekė apogėjų. Toks piktnaudžiavimas psichiatrija politiniais tikslais, psichiatrinis teroras, stoja šalia kitų SSRS valdžios ir KGB vykdytų represinių priemonių, nukreiptų prieš disidentus ir dalį Sovietų Sąjungos piliečių.

Lietuvos psichiatrija turi savo istoriją, bet kokiu atveju ją galima vertinti ir Europos psichiatrijos istorijos kontekste, bet tik iki sovietinės okupacijos. LSSR psichiatrijoje vykę procesai buvo vienaip ar kitaip įtakojami visoje SSRS privaloma tvarka vykdytų sovietinės valdžios ir jos represinio aparato nutarimų, instrukcijų ir politikos.

Psichiatrinė prievarta buvo antihumaniškiausia represinė priemonė, kadangi ne tik pažeidė žmogaus prigimtines teises ir laisves, bet turėjo ilgalaikį poveikį – svarbiausias jos tikslas buvo diskredituoti asmenį ir jo idėjas visuomenės akyse. Pasibaigus įkalinimo laikui daliai aukų buvo ypač sunku grįžti į įprastą visuomeninį gyvenimą. Psichiatrinė prievarta, kaip visą SSRS laikotarpį egzistavęs reiškinys, unikalus savo prigimtimi, nes pats mechanizmas veikė nusižengiant visiems žmogiškumo principams, Hipokrato priesaikai ir pažeidžiant įstatymus. Todėl pagrindinis šio tyrimo tikslas - atskleisti psichiatrinės prievartos mechanizmą ir pagrindinius jo veikimo principus LSSR (kaip vienoje iš SSRS priklausiusių valstybių).

Siekiant deramai atskleisti šį tikslą pirmiausia apibrėžtini psichiatrinės prievartos ir politinės psichiatrijos terminai bei pagrindinės sąsajos tarp sovietinės Lietuvos ir Sovietų Sąjungos psichiatrijoje vykusių procesų. Kaip ir buvo minėta, LSSR psichiatrijoje vykę procesai buvo vienaip ar kitaip įtakojami visoje SSRS privaloma tvarka vykdytų sovietinės valdžios ir jos represinio aparato nutarimų, instrukcijų ir politikos. Norint perprasti psichiatrinės prievartos fenomeną reikia bent trumpai aptarti psichiatrinės prievartos ištakas, pirmąsias apraiškas ir evoliuciją. Psichiatrijos naudojimo politiniams tikslams mechanizmas pradėtas kurti Stalino valdymo laikotarpiu ir taip atrasta dar viena represijų forma. Nuo 7 dešimtmečio vidurio piktnaudžiavimas psichiatrija tampa organizuotas ir intensyvus. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komisija nesiėmė jokių veiksmų politinės psichiatrijos aukų atžvilgiu, tik kelios smulkesnės Vakarų grupės reagavo į įvykius Sovietų Sąjungos respublikose.

Antrasis tyrimo uždavinys – atkurti psichiatrinės prievartos mechanizmą nustatant jo kūrėjus, vykdytojus, aukas, pagrindinius jo veikimo principus ir aptariant konkrečius atvejus. Dėl to tyrimo metu bus analizuojami įkalinimo psichiatrinėse ligoninėse būdai, nurodytos tikrosios įkalinimo priežastys, į psichiatrinę prievartą bus siekiama pažvelgti iš medicinos etikos ir Helsinkio deklaracijos nutarimų pozicijų.

Siekiant pagrįsti psichiatrinės prievartos panaudojimą politiniams tikslams buvo kuriamos tam tikros teorijos, kurių esminis bruožas yra žmogaus prigimtinis palinkimas į šizofreniją ar kitą psichinį sutrikimą. Šių teorijų pagrindu priimtos tam tikros direktyvos, miglotai apibrėžusios tai, ką galima vadinti psichikos sutrikimo simptomais ir pasireiškimais, leido brutaliai naudoti psichiatriją susidorojimui su disidentais, politiniais oponentais, tikinčiaisiais ir kitais “režimo priešais”. Prievartinio asmens patalpinimo į psichiatrinę ligoninę procedūros buvo juridiškai įteisintos, tačiau net patys teisėsaugos pareigūnai dažnai nesuvokė kur buvo ta riba, kurią peržengus asmuo buvo traukiamas ne į baudžiamąją atsakomybę, o uždaromas į psichiatrinę ligoninę. Norint tam tikrus asmenis uždaryti į psichiatrinę ligoninę sėkmingai buvo fabrikuojamos bylos, psichiatrinės ekspertizės išvados, kurias koordinavo Serbskio teisminės psichiatrijos institutas, dažniausiai kaltinamuosius įvardindavęs kaip nepakaltinamus. Diagnozių absurdiškumas ir įvairumas įgalino kone kiekvieną kitaip nei komunistai galvojančią SSRS pilietį „paversti“ psichiniu ligoniu. Disidentų bylose suveikdavo KGB ir sovietinės prievartinės psichiatrijos tandemas, nors neverta pamiršti ir VRM, kuri buvo svarbi sovietinės psichiatrijos pagalbininkė ir KGB partnerė vykdant režimui nepalankiai ar priešišškai nusiteikusių asmenų persekiojimą. Vis tik iš visų šių trijų institucijų didžiausias vaidmuo ir lemiamo sprendimo

teisė priklausydavo saugumui, taip pat pabrėžtina, kad iš esmės problema buvo užkoduota netinkamuose SSRS įstatymuose.

Norint suvokti psichiatrinio teroro žalą žmogaus asmenybei ir jo fizinei būklei neužtenka vien aprašyti eilę psichiatrinės prievartos mechanizmo įgyvendinimui būtinų formalumų – svarbi yra šio reiškinių praktinė pusė, unikali ir nepavydėtina prievartos patirtis. Geriausiai ją atskleisti padeda ištirtos nuteistų asmenų laikymo psichiatrinėse ligoninėse sąlygos ir „gydymo“ metodai. Psichiatrinės ligoninės daugeliu atžvilgiu nesiskyrė nuo kalėjimų. Kaip ir visoje SSRS, Lietuvoje buvo du psichiatrijos ligoninių tinklai. Paprastų psichiatrijos ligoninių tinklas priklausė Sveikatos apsaugos ministerijai, o specialaus tipo ligoninių tinklas buvo pavaldus VRM. Kai kurios ligoninės buvo įkurtos kalėjimų ar visai tam nepritaikytuose pastatuose, neretai „pacientai“ buvo laikomi antisanitarinėmis sąlygomis. Be pavojingo psichologinio poveikio žmogaus asmenybei, vaistų ir įvairių žmogaus sveikatą žalojančių „gydymo“ metodų pagalba „ligoniai“ patirdavo ir fizinių smurtą.

Tyrimo pabaigoje bus trumpai apžvelgti įvykę pokyčiai Sovietų Sąjungai atsidūrus ant žlugimo ribos. 8 dešimtmetyje Sovietų Sąjunga sulaukė viešo pasmerkimo už piktnaudžiavimą psichiatrija. 1983 m. Visasąjunginė neuropatologų ir psichiatrų draugija pati pasitraukė iš Pasaulio Psichiatrų Asociacijos, nelaukdama gėdingo pašalinimo. Prasidėjus „*perestroikai*“ Sovietų Sąjungos respublikose ir sovietinėje psichiatrijoje įvyko šiokių tokių pokyčių. 1988 m. Sovietų Sąjungoje, kurios sudėtyje buvo Lietuva, iš psichiatrinės įskaitos buvo išbraukti 2 milijonai žmonių, pakeisti kai kurie psichiatrinės institucijų veiklą reglamentuojantys įstatymai, tačiau ir toliau į viešumą kilo daug naujų panašaus pobūdžio bylų. Nors sovietinė psichiatrija buvo kritikuojama ir spaudoje, valdžia tiesiogiai nepripažino fakto, jog ilgą laiką politinė psichiatrija buvo jų įrankiu.

Literatūra ir šaltiniai

Konkrečių darbų, aptariančių psichiatrinę prievartą Lietuvoje nėra, tačiau atsižvelgiant į minėtą aplinkybę, kad Lietuva daugiau nei puse amžiaus buvo sudėtinė Sovietų Sąjungos dalimi, remiantis Vakaruose išleistomis su tyrimo tema susijusiomis publikacijomis ir jau po SSRS iširimo rusų istorikų darbais ir buvusių disidentų prisiminimais, prieinamais sovietinės valdžios ir KGB nutarimais ir instrukcijomis, liudininkų prisiminimais ir parodymais bei prieinama asmens bylų medžiaga, galima atkurti gana aiškų psichiatrinės prievartos Lietuvoje vaizdą. Tyrime bus plačiai naudojami lietuviški, angliški ir rusiški šaltiniai bei istoriografija.

Kaip ir minėta, Lietuvoje psichiatrinė prievarta, kaip atskira represinė priemonė prieš disidentus nesulaukė didelio dėmesio. Vienintelis gana išsamus dokumentų rinkinys „Psichiatrinės inkvizicijos siautėjimas Lietuvoje“.¹ Rinkinyje pateikta daug medžiagos apie lietuvių disidentus, tapusius piktnaudžiavimo psichiatrija aukomis. Medžiagą sudaro disidentų teismų nutartys, archyviniai dokumentai, dienoraščių ir spaudos ištraukos, įvairūs laiškai, kreipimaisi ir panašūs dokumentai. Ši publikacija labiausiai išsiskiria savo terminologija – piktnaudžiavimas psichiatrija įvardijamas kaip „psichiatrinė inkvizicija“ arba „baltachalatė inkvizicija“, Lietuvos psichiatrai – „raudonojo genocido“ talkininkai. Psichiatrinės represijos atskleistos knygoje, skirtoje Romui Kalantai², taip pat yra įdomūs R. Kalantos poelgio, planų ir tuo metu atliktos psichiatrinės ekspertizės vertinimai paskutinių metų internetinėse publikacijose³. Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo tarp psichiatrų, teisėsaugos institucijų kilo viešos diskusijos dėl to, kas turėtų ir ar derėtų prisiimti atsakomybę dėl piktnaudžiavimo psichiatrija, buvo peržiūrimos sovietiniais metais į psichiatrinės ligonines uždarytų asmenų bylos, vykdyti reabilitacijos procesai – apie tai nemažai straipsnių publikavo gydytoja D. M. Gerulaitienė, juose galima aptikti keletą vertingų faktų.⁴ Vilniaus universiteto psichiatrijos profesoriaus Algimanto Dembinsko redaguotame psichiatrijos vadovėlyje studentams⁵ psichiatrinės prievartos faktas yra beveik visiškai ignoruojamas ir tik keletu sakinių apie tai užsiminama kalbant apie psichiatrinės diagnozės ir etikos problemą. Yra trumpai konstatuojama, kad piktnaudžiavimo psichiatrija būdas yra ypač būdingas totalitarinėms visuomenėms ir yra susilaukęs pakankamai daug kritikos.

Labai koncentruotai ir detaliai psichiatrinės prievartos faktas ir praktika yra atskleista rusų autoriaus J. Stecovskio sudarytoje sovietinių represijų istorijoje⁶. Taip pat šiuo požiūriu yra labai vertingi A. S. Prokopenkos ir V. Bukovskio darbai⁷.

¹ Psichiatrinės inkvizicijos siautėjimas Lietuvoje. – Vilnius, 1999.

² Romo Kalantos auka: 1972 metų Kauno pavasaris. – Vilnius, 2002.

³ Jackevičius M. D. Pūras: R. Kalantos žygis dar tik prasidėjęs. *Delfi.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=13183835>>; Ziabkus A. R. Kalantos akys krypo į pajūrį. *Lietuvos rytas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.rytas.lt/index.asp?data=20070414&id=akt14_a3070414&sk_id=99&view=2>.

⁴ Gerulaitienė D. M. Europos psichiatrijos istorija ir Lietuva II dalis: Kodėl R. van Vorenas pranašauja Lietuvai pralaimėjimą Strasbūro žmogaus teisių teisme? *Straipsniai.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/articles2.php?id=9001>>; Gerulaitienė D. M. Europos psichiatrijos istorija ir Lietuva III dalis: Kodėl R. van Vorenas pranašauja Lietuvai pralaimėjimą Strasbūro žmogaus teisių teisme? *Straipsniai.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/articles2.php?id=90012>>; Gerulaitienė D. M. Europos psichiatrijos istorija ir Lietuva IV dalis: Kodėl R. van Vorenas pranašauja Lietuvai pralaimėjimą Strasbūro žmogaus teisių teisme? *Straipsniai.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://straipsniai.hosting7.5ci.lt/psichiatrija/puslapis/9047>>.

⁵ Psichiatrija. – Vilnius, 2003. – 738 p.

⁶ Стецовский Ю. История советских репрессий. I т. – Москва, 1997. – 599 с.

Vašingtone publikuotame leidinyje „Violations of the Helsinki Accords“⁸ piktnaudžiavimas psichiatrija nušviečiamas Helsinkio nutarimų ir žmogaus teisių pažeidimų Sovietų Sąjungoje kontekste.

Leidinyje „Psychiatric Terror: How Soviet Psychiatry Is Used to Suppress Dissent“⁹, kurio ištraukas publikavo ir lietuvių išeivijos spauda¹⁰, labai išsamiai atskleidžiami ne tik atskiri pavieniai SSRS psichiatrinės praktikos faktai, nukentėjusių nuo tokios praktikos lietuvių pavardės, bet ir psichiatrijos, kaip sovietinės visuomenės kontrolės priemonės, naudojimas gniuždyti sveikiems, iš sovietinės sistemos išsiskiriantiems asmenims. Knygos koncepcija labai artima tais pačiais metais išleistai S. Bloch monografijai „Russia's political hospitals: the abuse of psychiatry in the Soviet Union“¹¹. Abi knygos yra išsamios studijos, kur aptariamos Sovietų Sąjungos disidentų ir paprastų piliečių bylos, Vakarų ir pasaulio reakcija į politinę psichiatriją, tipiniai teismų procesai, sąlygos pačiose psichiatrinėse ligoninėse, surinkta daug informacijos, kurią pateikė patys kalėję disidentai.

Londone 1980 m. išleista knyga „Prisoners of conscience in the USSR: their treatment and conditions“¹² yra perleista ir papildyta 1975 m. Tarptautinės Amnestijos organizacijos parengta ataskaita apie politinių kalinių Sovietų Sąjungoje laikymą psichiatrinėse ligoninėse ir jų gydymą. Informacija pateikiama remiantis liudytojų, disidentų artimųjų, SSRS dirbusių psichiatrų ir teisininkų pasakojimais, oficialiais ir neoficialiais duomenimis. Gana išsami informacija nagrinėjamu klausimu pateikta ir Al. Szymanski knygoje „Human rights in the Soviet Union“¹³.

Robert van Voren sudarytame leidinyje „Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era“¹⁴ pateikiami moksliniai straipsniai susiję su nagrinėjama problema, daugiausiai teikiantys informacijos apie baudžiamąją psichiatriją Gorbačiovo „perestroikos“ laikotarpiu¹⁵, santykius tarp sovietinės psichiatrijos atstovų ir Pasaulio

⁷ Прокопенко А. С. Безумная психиатрия. Секретные материалы о применении в СССР психиатрии в карательных целях. М.: Совершенно секретно, 1997. Prieiga per internetą: <<http://hvp.by.ru/content.htm>>; Буковский В. Психиатрический ГУЛАГ. Prieiga per internetą: <<http://hvp.by.ru/gulag.htm>>.

⁸ Violation of the Helsinki accords: USSR. – Washington, 1986.

⁹ Bloch S., Reddaway P. Psychiatric Terror: How Soviet Psychiatry Is Used to Suppress Dissent. – New York, 1977.

¹⁰ Trimakas K. Psichiatrijos piktnaudojimas Sovietų Sąjungoje//*Aidai*, 1981, nr. 6. – p. 222 – 228.

¹¹ Bloch S. Russia's political hospitals: the abuse of psychiatry in the Soviet Union. – London, 1977.

¹² Prisoners of conscience in the USSR: their treatment and conditions. – London, 1980.

¹³ Szymanski Al. Human rights in the Soviet Union. – London, 1984.

¹⁴ Van Voren R. Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era. – Amsterdam, 1989.

¹⁵ Podrabinek A. Punitive Psychiatry during the period of Perestroika// Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era. – Amsterdam, 1989. – p. 95 – 105.

Psichiatrių Asociacijos¹⁶, sovietinės psichiatrijos kritiką SSRS spaudoje¹⁷, taip pat politinės psichiatrijos SSRS istoriją¹⁸.

Hatanaka S. knyga „Lietuva. Kaip išliko maža šalis“¹⁹ pateikia keletą psichiatriinių represijų pavyzdžių. Internetinė medžiaga suteikė galimybę papildyti darbą ir „politinės psichiatrijos“ vaizdą ir istoriją įvairiose svetainėse publikuotomis disidentų biografijomis ir konkrečiais įkalinimų atvejais²⁰, „disidentinio judėjimo“ ir „disidento“ sąvokų aiškinimais²¹, požiūriu į psichiatriinę prievartą iš visa tai patyrusių aukų ir rusų autorių pozicijų.²²

Siekiant tyrimo eigoje kuo geriau atspindėti psichiatriinės prievartos vykdymą Lietuvoje, svarbiausia šio tyrimo šaltinių grupė yra sovietų valdžios ir saugumo institucijų, kurios priimdavo lemtingus sprendimus ir užtikrino psichiatriinės prievartos vykdymą, archyviniai

¹⁶ Shaw Ch. The World Psychiatric Association and Soviet Psychiatry// Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era. – Amsterdam, 1989. – p. 36 – 52. , ir tame pačiame leidinyje publikuotas straipsnis: Reddaway P. The WPA and Soviet Psychiatry 1983 – 1989. – p. 73 – 84.

¹⁷ Van Voren R. Soviet Psychiatry Criticised in the Soviet Press// Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era. – Amsterdam, 1989. – p. 62 – 71.

¹⁸ Van Voren R. The History of Political Psychiatry in the USSR// Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era. – Amsterdam, 1989. – p. 14 – 20.

¹⁹ Hatanaka S. Lietuva. Kaip išliko maža šalis. – Vilnius, 1996.

²⁰ Katinas P. Kultūrbolševizmo gajumas. In *XXI amžius* [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. birželio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20021016/liet_01.html>;

Kilčiauskienė J. Ji nešė laisvės žiburį. In *XXI amžius* [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. birželio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20040130/likim_01.html>;

Lewis A. Abroad at home. A Question of Confidence. In *The New York Times* [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?sec=health&res=9E01E6DB1739F93AA2575AC0A963948260>>;

Lietuvos Helsinkio grupės atstovo dr. A. Statkevičiaus 1988 m. rugsėjo 15 d. liudijimas Saugumo ir bendradarbiavimo Europos komisijos JAV Kongrese sesijoje. Sesijos stenograma. In *Genocidas ir rezistencija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. birželio 10 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.genocid.lt/Leidyba/13/stenogr.htm>>;

Mindaugas Tomonis [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.rasyk.lt/index.php/fuseaction.writers.view.id.774>>;

Tamkutonytė Ž. Hipių judėjimas Lietuvoje sovietmečiu (20 a. 7 deš. Pabaigoje – 9 deš. Pradžioje) [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.onko.mf.vu.lt/skaitykla/skaitykla/tekstai/hipiai.doc>>;

Petro G. Grigorenko – Review of a life and a book [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.khpg.org/index.php?id=1071486527&r=2&s=2003&n=12>>;

Plyusch, Leonid Ivanovych. In *Human Rights in Ukraine* [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.khpg.org/index.php?id=1057657706>>;

Soviet psychiatrist describes abuse. Anatoly Koryagin. In *Science News* [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.highbeam.com/library/docFree.asp?docid=1G1:4984072&key=0C177A56741D156E1208011C076906087D0771067F7C710970>>.

²¹ Jaseliūnas E. Periodinės savilaidos formavimasis: sovietinio disidentizmo reiškinys ir Lietuvos katalikiškasis judėjimas. In *Genocidas ir rezistencija* [interaktyvus]. 2002, [nr.] 1 [žiūrėta 2006 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.genocid.lt/leidyba/11/egidijus.htm>>.

²² Гирич И. В. Психиатрия - "философия" насилия: Глобальная идеология нетерпимости и подавления личности. - Барнаул, 2003. Prieiga per internetą: <<http://hvp.by.ru/books.htm>>;

Пшизов В. Синдром замкнутого пространства. Prieiga per internetą: <http://hvp.by.ru/szp_piece.htm>.

dokumentai. Šiuo atveju yra vertingos *Lietuvos ypatingajame archyve*, Lietuvos SSR valstybės saugumo komiteto (KGB) fonde sukauptos 1968-1987 m. disidentų bylos; *Lietuvos Centriniam valstybės archyve* - Lietuvos SSR vidaus reikalų ministerijos (MVD) fonde išlikę medicinos įstaigų dokumentai, aukščiausiojo teismo nutartys dėl priverstinio asmenų, įvykdžiusių socialiai pavojingus veiksmus, psichiatrinio gydymo, bendros su Sveikatos apsaugos ministerija suderintos direktyvos ir konkrečiai milicijai duodamos instrukcijos dėl „socialiai pavojingus veiksmus“ atlikusių psichinių ligonių pristatymo į psichiatrines ligonines, Lietuvos SSR Ministrų Tarybos, ministerijų, valdybų ir komitetų fondų dokumentai. Keletas dokumentų iš minėtų fondų tyrimo pabaigoje bus pateikiami kaip priedai.

Tyrimo struktūra

Tyrimą turėtų sudaryti 3 pagrindiniai skyriai ir keletas poskyrių, kurių preliminarūs pavadinimai būtų tokie:

1. Psichiatrinės prievarta – represinė priemonė prieš kitaminčius

1.1 Psichiatrinė prievarta Lietuvoje kaip psichiatrinės prievartos Sovietų Sąjungoje ištakų, pirmųjų apraiškų ir evoliucijos išdava

2. Psichiatrinės prievartos mechanizmas

2.1 Tikrosios paskelbimo psichiniais ligoniais priežastys

2.2 Teismo procesų scenarijai ir keliai į psichiatrines ligonines

2.3 Diagnozių nustatymo ypatumai

2.4 Prievartinės psichiatrijos Lietuvoje ir Sovietų Sąjungoje mastai

2.4.2 Lietuvos piliečių bylos

2.5 Psichiatrų vaidmuo ir atsakomybė.

3. Psichiatrinės ligoninės ir gydymo metodai

4. Sovietinė politinė psichiatrija ir jos pokyčiai

Numatoma apimtis – 1,5 – 2 autoriniai lankai.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

Šaltiniai

1. Gerulaitienė D. M. Europos psichiatrijos istorija ir Lietuva II dalis: Kodėl R. van Vorenas pranašauja Lietuvai pralaimėjimą Strasbūro žmogaus teisių teisme? *Straipsniai.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/articles2.php?id=9001>>.
2. Gerulaitienė D. M. Europos psichiatrijos istorija ir Lietuva III dalis: Kodėl R. van Vorenas pranašauja Lietuvai pralaimėjimą Strasbūro žmogaus teisių teisme? *Straipsniai.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/articles2.php?id=90012>>.
3. Gerulaitienė D. M. Europos psichiatrijos istorija ir Lietuva IV dalis: Kodėl R. van Vorenas pranašauja Lietuvai pralaimėjimą Strasbūro žmogaus teisių teisme? *Straipsniai.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://straipsniai.hosting7.5ci.lt/psichiatrija/puslapis/9047>>.
4. Jackevičius M. D. Pūras: R. Kalantos žygis dar tik prasidėjęs. *Delfi.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=13183835>>
5. Jaseliūnas E. Periodinės savilaidos formavimasis: sovietinio disidentizmo reiškinyms ir Lietuvos katalikiškasis judėjimas. In *Genocidas ir rezistencija* [interaktyvus]. 2002, [nr.] 1 [žiūrėta 2006 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.genocid.lt/leidyba/11/egidijus.htm>>.
6. Katinas P. Kultūrbolševizmo gajumas. In *XXI amžius* [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. birželio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20021016/liet_01.html>.
7. Kilčiauskienė J. Ji nešė laisvės žiburį. In *XXI amžius* [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. birželio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20040130/likim_01.html>.
8. Lewis A. Abroad at home. A Question of Confidence. In *The New York Times* [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?sec=health&res=9E01E6DB1739F93AA2575AC0A963948260>>.
9. Lietuvos Helsinkio grupės atstovo dr. A. Statkevičiaus 1988 m. rugsėjo 15 d. liudijimas Saugumo ir bendradarbiavimo Europos komisijos JAV Kongrese sesijoje. Sesijos stenograma. In *Genocidas ir rezistencija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. birželio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.genocid.lt/Leidyba/13/stenogr.htm>>.
10. List of political prisoners in the USSR: 30 October 1884. – München, 1984. – 237 p.
11. List of political prisoners in the USSR: 30 October 1985. – München, 1985. – 281 p.

12. List of political prisoners in the USSR: 30 October 1987. – München, 1987. – 149 p.
13. Mindaugas Tomonis [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rasyk.lt/index.php/fuseaction.writers.view?id,774>>.
14. M. Tomonis – saugumo auka. *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika*. – Chicago, 1976. – p. 213 – 221.
15. Natalya Gorbanevskaya. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.arlindo-correia.com/060804.html>>.
16. Petrauskaitė V. M. Tomonio paslaptis dar neįminta. *Šiaulių kraštas*. – 1992 m. gruodžio 30 d.
17. Petro G. Grigorenko – Review of a life and a book [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. bandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.khpg.org/index.php?id=1071486527&r=2&s=2003&n=12>>.
18. Plyusch, Leonid Ivanovych. In *Human Rights in Ukraine* [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.khpg.org/index.php?id=1057657706>>.
19. Podrabinek A. Punitive Psychiatry during the period of Perestroika// Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era. – Amsterdam, 1989. – p. 95 – 105.
20. Prisoners of conscience in the USSR: their treatment and conditions. – London, 1980. – 217 p.
21. Psichiatrinės inkvizicijos siautėjimas Lietuvoje. – Vilnius, 1999. – 382 p.
22. Reddaway P. The WPA and Soviet Psychiatry 1983 – 1989// Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era. – Amsterdam, 1989. – p. 73 – 84.
23. RTFSR Baudžiamasis kodeksas, veikias Lietuvos TSR teritorijoje. – Vilnius, 1954. – p. 37.
24. Shaw Ch. The World Psychiatric Association and Soviet Psychiatry// Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era. – Amsterdam, 1989. – p. 36 – 52.
25. Soviet psyciatrist describes abuse. Anatoly Koryagin. In *Science News* [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.highbeam.com/library/docFree.asp?docid=1G1:4984072&key=0C177A56741D156E1208011C076906087D0771067F7C710970>>.
26. Tamkutonytė Ž. Hipių judėjimas Lietuvoje sovietmečiu (20 a. 7 deš. Pabaigoje – 9 deš. Pradžioje [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.onko.mf.vu.lt/skaitykla/skaitykla/tekstai/hipiai.doc>>.
27. Trimakas K. Psichiatrijos piktnaudojimas Sovietų Sąjungoje//*Aidai*. – 1981, nr. 6. – p. 222 – 228.
28. Van Voren R. Soviet Psychiatry Criticised in the Soviet Press// Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era. – Amsterdam, 1989. – p. 62 – 71.

29. Van Voren R. The History of Political Psychiatry in the USSR// Soviet Psychiatric Abuse In The Gorbachev Era. – Amsterdam, 1989. – p. 14 – 20.
30. Violation of the Helsinki accords: USSR: A report prepared for the Helsinki review conference, Viena, November, 1986. – Washington, 1986. – 349 p.
31. Ziabkus A. R. Kalantos akys krypo į pajūri. *Lietuvos rytas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/index.asp?data=20070414&id=akt14_a3070414&sk_id=99&view=2>
32. Буковский В. Психиатрический ГУЛАГ. Prieiga per internetą: <<http://hvp.by.ru/gulag.htm>>.
33. Гирич И. В. Психиатрия - "философия" насилия: Глобальная идеология нетерпимости и подавления личности. - Барнаул, 2003. Prieiga per internetą: <<http://hvp.by.ru/books.htm>>.
34. Прокопенко А. С. Безумная психиатрия. Секретные материалы о применении в СССР психиатрии в карательных целях. М.: Совершенно секретно, 1997. Prieiga per internetą: <<http://hvp.by.ru/content.htm>>.
35. Пшизов В. Синдром замкнутого пространства. Prieiga per internetą: <http://hvp.by.ru/szp_piece.htm>.

Literatūra

1. Baron J. KGB. The secret work of the Soviet secret agents. – Toronto, 1974. – 623 p.
2. Bloch S. Russia's political hospitals: the abuse of psychiatry in the Soviet Union. – London, 1977. – 512 p.
3. Bloch S., Reddaway P. Psychiatric Terror: How Soviet Psychiatry Is Used to Suppress Dissent. – New York, 1977. – 510 p.
4. Hatanaka S. Lietuva. Kaip išliko maža šalis. – Vilnius, 1996. – 221 p.
5. Psichiatrija. – Vilnius, 2003. – 738 p.
6. Romo Kalantos auka: 1972 metų Kauno pavasaris. – Vilnius, 2002. – 127 p.
7. Стецовский Ю. История советских репрессий. I т. – Москва, 1997. – 599 с.
8. Szymanski Al. Human rights in the Soviet Union. – London. – 1984. – 338 p.
9. Tomonis M. Žinia. – Vilnius, 1995. – 570 p.

